

Responsibility without a Subject: Moral Dilemmas in the Face of Artificial Intelligence

[Responsabilitatea fără subiect: dileme morale în fața inteligenței artificiale]

Mariana-Alina ZISU¹, Rodica-Raluca ȘTEFĂNOAIA²

¹ Legal Adviser PhD., Member of the Methodological and Professional Guidance Commission of the "College of Legal Advisers of Suceava" Association, Member of the Methodological and Professional Guidance Commission of the "Order of Legal Advisers of Romania" Federation, phone: +40 741 214 631, e-mail: stefanoia.mariana@yahoo.com

² Legal Adviser at the Individual Notarial Office "Lostun Răzvan Laurian", Member of the "College of Legal Advisers of Suceava" Association, phone: +40 751 376 610, e-mail: stefanoia.raluca@yahoo.com

Abstract

The theme of moral responsibility in the face of artificial intelligence opens one of the most complex questions in contemporary philosophy: who bears guilt when the decision no longer belongs to a human subject? In an era where technological autonomy exceeds the limits of direct control, the classical notion of responsibility loses its center, becoming a problem without a subject. This paper explores the tension between algorithmic rationality and moral consciousness, starting from the idea that morality presupposes intentionality, empathy, and self-awareness-dimensions that machines cannot reproduce.

The analysis traces the evolution of the concept of responsibility in the philosophical tradition, from Kant and Jonas to the ethics of modern technology, showing that morality cannot be reduced to calculation. Although autonomous systems may make decisions that are procedurally correct, they remain incapable of grasping the moral meaning of action. Therefore, moral responsibility in the age of artificial intelligence must be reconstructed not as a delegation to machines, but as an extension of human responsibility into the technological sphere.

The article argues that the real problem is not whether machines can make mistakes, but whether humans are still capable of understanding error as an ethical experience. In the absence of a consciousness capable of assuming moral weight, responsibility risks dissolving into a moral void. Confronted with this crisis, the ethics of the future must once again become an ethics of limits-one that recognizes where power ends and duty begins.

Keywords: moral responsibility, artificial intelligence, autonomy, consciousness, ethics of technology.

How to cite: Zisu, M.A., & Ștefănoaia, R.-R. (2025). Responsibility without a Subject: Moral Dilemmas in the Face of Artificial Intelligence. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie*, 33, 302-311. <https://doi.org/10.63331/upasw/33/28>

Introducere

Problema responsabilității morale când vorbim despre inteligența artificială rămâne una dintre marile provocări ale prezentului. Ne aflăm într-un moment în care două lumi se ciocnesc: lumea omului conștient, care înțelege ce face și își asumă urmarea faptelor sale, și lumea sistemelor autonome, care pot decide fără prezenta omului în spatele fiecărui pas. Aici apare întrebarea care nu ne dă pace: poate exista responsabilitate morală acolo unde nu există conștiință morală?

Întrebarea nu ține de tehnica, ci de felul în care înțelegem omul. În etica occidentală, responsabilitatea este legată de ideea de subiect, acel eu care poate gândi, alege și reflecta asupra propriilor decizii. Încă din Antichitate, actul moral era privit ca un gest al voinței și al deliberării, o căutare a binelui în acord cu rațiunea. Nu efectul în sine da valoare unei acțiuni, ci legătura conștientă dintre intenție și rezultat. Fără intenție, moralitatea își pierde sensul.

Inteligența artificială, mai ales în formele ei avansate de învățare și decizie autonomă, tulbură tocmai legătura dintre conștiință și acțiune. Mașina pare să decidă fără să înțeleagă, să aleagă fără să simtă și să învețe fără să trăiască vreo experiență reală. De aici apare întrebarea care stă la baza tuturor discuțiilor despre lumea digitală de azi: cine răspunde pentru deciziile unui sistem care nu are intenții, dar produce efecte reale? Omul care l-a creat, institutia care îl folosește sau sistemul însuși, tratat ca o formă de autonomie tehnică?

În tradiția modernă, responsabilitatea se sprijină pe legătura dintre libertate, voință și răspundere. Pentru etica clasică, un act moral nu se reduce la rezultatul pe care îl produce, ci la intenția care îl pune în mișcare. Privită așa, orice entitate care nu are intenție nu poate fi subiect moral, oricât de sofisticată ar fi.

Totuși, apariția inteligenței artificiale nu ține doar de progresul tehnic. Pare mai degrabă o schimbare de fundal în felul în care înțelegem ce înseamnă să fii subiect. Dacă gândirea, învățarea și adaptarea pot fi imitate până la un punct greu de distins, ce mai rămâne specific conștiinței umane? Într-o lume în care algoritmiile pot scrie texte, pot genera imagini, pot sugera verdictes sau diagnostice, granița dintre rațiune și responsabilitate devine tot mai neclară. Filosofia nu mai are doar sarcina de a analiza lumea, ci și pe aceea de a regândi locul omului în raport cu tehnicul.

Trăim într-o vreme în care autonomia tehnologiei a ajuns mai departe decât capacitatea noastră morală de a o ține în frâu, iar asta face ca responsabilitatea să devină o temă presantă. Tehnologia nu mai funcționează doar ca unealtă, ci ajunge să fie un partener de decizie. În acest context, omul e nevoit să își extindă responsabilitatea dincolo de propriile gesturi imediate. Nu mai răspunde doar față de cei de lângă el, ci și față de felul în care ar putea arăta umanitatea în viitor.

Când vorbim despre „responsabilitate fără subiect”, nu ne referim la o dispariție, ci la o ruptură. Responsabilitatea există, dar nu mai are un punct clar spre care să se întoarcă. Sistemele autonome ne forțează să regândim legătura dintre autor și efect, dintre intenție și acțiune, dintre etică și tehnică. Mașina poate lua o decizie, dar nu îi înțelege sensul moral. Omul înțelege sensul, dar tot mai des nu mai are control asupra rezultatului. Între aceste două limite se joacă toată tensiunea morală a epocii tehnologice.

Scopul acestui text nu este să pună tehnologia într-o lumină negativă, ci să readucă în discuție dimensiunea etică a responsabilității în relația cu ea. Problema nu e că inteligența artificială acționează, ci că omul delegă fără să reflecteze asupra consecințelor. În locul unei etici a deciziei apare o etică a confortului. Filosofia are rolul de a readuce conștiința acolo unde tehnicul risca să o lase pe dinafară.

Responsabilitatea fără subiect devine semnul unei epoci care risca să confunde eficiența cu dreptatea. Oricât de bune ar fi performanțele algoritmilor, rămâne întrebarea de fond: poate exista moralitate fără o conștiință care să simtă vină? Răspunsul pare negativ, iar consecințele sunt ample. Ele ating filosofia, dreptul, etica profesională, politica internațională și chiar felul în care înțelegem omul.

În acest cadru, articolul de față își propune să arate, dintr-o perspectivă filosofică și juridică, cum ar trebui regândit conceptul de responsabilitate într-o lume în care deciziile sunt tot mai automate. Vom urmări cum a evoluat ideea de subiect moral în tradiția etică, vom discuta dacă poate exista o formă de responsabilitate algoritmică și vom încerca să vedem dacă moralitatea poate depăși granițele conștiinței umane.

La final, vom susține că soluția la criza actuală a responsabilității nu stă într-o încredere oarbă în tehnologie, ci într-o etică a lucidității umane. Într-o lume în care gândirea e preluată de mașini, omul nu trebuie să se retragă, ci să își aprofundeze propria reflecție. Doar prin asumare și prin înțelegerea limitelor, responsabilitatea își poate păstra sensul, chiar și atunci când subiectul pare să dispară.

Responsabilitatea morală: de la subiectul conștient la dilemele epocii digitale

Notiunea de responsabilitate morală stă în centrul oricărei discuții etice și se află mereu între libertate și lege, între conștiință și acțiune. În sens clasic, responsabilitatea nu poate exista fără un subiect care poate delibera și alege. A fi responsabil înseamnă să acționezi din rațiune, să îți recunoști intențiile și să îți asumi urmarea faptelor tale. Această idee a însoțit gândirea occidentală de la Aristotel până în epoca modernă și a devenit baza eticii și a dreptului.

Pentru Aristotel¹, actul moral era rezultatul unei deliberări lucide, iar virtutea însemna un echilibru între impuls și rațiune. Responsabilitatea apare atunci când omul devine conștient de alegerea pe care o face și o îndreaptă către bine. În lumea antică, moralitatea era strâns legată de scopul acțiunii: omul este responsabil pentru că acțiunea lui urmărește un tel, iar acest tel trebuie să fie unul virtuos.

În modernitate, conceptul se rafinează odată cu Kant, care rupe moralitatea de consecințele exterioare și o întemeiază pe principiul datoriei². Pentru Kant, responsabilitatea nu este un efect social, ci o expresie a libertății interioare. Omul este moral nu pentru că se supune unei legi exterioare, ci pentru că își dă sieși legea acțiunii. Subiectul moral devine, astfel, un subiect autonom, capabil de autodeterminare rațională. Responsabilitatea se naște în spațiul interior al conștiinței și se manifestă în actul liber.

¹ Aristotel, *Etica Nicomahică*, trans. C. Noica (Bucharest: Humanitas, 2023), 119–123.

² Immanuel Kant, *Fundamentele metafizicii moravurilor*, trans. M. Flonta (Bucharest: Humanitas, 2022), 67–70.

În epoca tehnologiei, legătura dintre libertate și conștiință începe să se destrame. Sistemele autonome construite pe algoritmi de învățare automată pot lua decizii complexe fără ca omul să intervină direct. Ele lucrează pornind de la date, nu de la intenții, de la calcule, nu de la judecăți morale. Din această schimbare apare o mutație fină, dar hotărătoare: acțiunea rămâne, însă subiectul moral pare să se retragă din centrul ei.

Această schimbare nu este doar tehnică, ci și una care ține de felul în care înțelegem existența. Filosoful Hans Jonas avertiza că puterea omului de a acționa a ajuns mai mare decât puterea să de a prevedea urmările, iar etica moștenită din tradiție nu mai face față lumii tehnologice tot mai complexe³. În logica lui, responsabilitatea devine o datorie față de viitor, nu doar față de prezent. Dar o asemenea datorie presupune existența unui subiect care să o poată asuma. Or, inteligența artificială nu are conștiință de sine și nici intenție morală; funcționează prin modele statistice, nu prin judecată.

Problema nu este că sistemele autonome ar fi imorale, ci că sunt a morale. Ele stau în afara sferei moralei, pentru că nu pot trăi sensul binelui sau al răului. Responsabilitatea presupune o conștiință care se poate întoarce asupra propriei acțiuni. În lipsa ei, nu avem decât o imitație a moralității, o aparență de deliberare fără un conținut interior.

În acest cadru apare întrebarea care rămâne mereu deschisă: dacă decizia nu mai aparține unui subiect uman, cine răspunde pentru consecințe? Inginerul care a creat algoritmul, organizația care îl folosește, statul care îl reglementează sau sistemul însuși, atâtea vreme cât se comportă autonom? Niciun răspuns nu este pe deplin satisfăcător⁴. Responsabilitatea se împrăstie, devine difuză, colectivă, fără un punct ferm de întoarcere.

Luciano Floridi, unul dintre cei mai cunoscuți filosofi ai tehnologiei de azi, vorbește despre o „responsabilitate distribuită”, în care moralitatea nu mai este legată doar de individ, ci de întregul ecosistem socio-tehnic⁵. Totuși, o astfel de idee risca să dilueze chiar sensul răspunderii. Dacă toți sunt responsabili, atunci nimeni nu mai poartă răspunderea în mod real. Responsabilitatea ajunge să fie tratată ca o chestiune administrativă, nu ca o implicare morală autentică.

De aici vine și tensiunea dintre etica umană și logica algoritmică. Etica se sprijină pe libertate, algoritmul pe determinare. Etica presupune intenție, algoritmul porneste de la cauzalitate. În această confruntare, omul e tentat să renunțe la o parte din libertatea sa pentru confortul eficienței. Atunci când cedează decizia mașinii, scapă de greutatea alegerii, dar pierde demnitatea responsabilității.

Această situație ne obligă să revedem sensul noțiunii de responsabilitate. Nu e vorba doar de cine greșeste, ci de cine poate înțelege greșeala. Responsabilitatea ține de conștiință, nu doar de control. Atunci când conștiința lipsește, responsabilitatea trebuie gândită ca relație, nu ca proprietate. În locul unui singur subiect moral apare un spațiu moral colectiv, în care omul rămâne totuși centrul de reflecție și sens.

³ Hans Jonas, *Principii de responsabilitate. O etică pentru civilizația tehnologică*, trans. D. Stoica (București: Univers Enciclopedic Gold, 2021), 42–45.

⁴ H.-G. Gadamer, *Adevăr și metodă*, trans. C. Sălăvăstru (Iași: Polirom, 2021), 417–430.

⁵ Luciano Floridi, *The Ethics of Artificial Intelligence* (Oxford: Oxford University Press, 2020), 23–30.

Etica viitorului trebuie să fie o etică a asumării extinse - o etică în care omul recunoaște nu doar ceea ce face, ci și ceea ce creează să facă în locul său. În măsura în care inteligența artificială acționează în lume, ea o face în numele omului, nu în afara lui. De aceea, responsabilitatea morală rămâne, în mod esențial, umană. Tehnologia nu poate prelua conștiința, ci doar o poate provoca să se maturizeze.

Responsabilitatea fără subiect este, în fond, o provocare adresată filosofiei: cum să păstreze moralitatea într-o lume în care acțiunea nu mai are autor? Răspunsul nu poate veni din tehnică, ci dintr-o reînnoire a reflecției etice. Numai printr-o gândire care unește luciditatea rațională cu sensibilitatea morală, omul poate transforma criza actuală într-o șansă de redefinire a propriei demnități.

Etica algoritmului și disoluția subiectului moral

Inteligența artificială este una dintre cele mai mari provocări aduse modului clasic de a înțelege moralitatea și responsabilitatea. Pe măsura ce algoritmii preiau sarcini care până nu demult țineau de rațiunea umană, apare o întrebare delicată, dar inevitabilă: cum mai putem vorbi despre etică atunci când decizia este generată de o mașină?

În esență, algoritmul este o formă de raționalitate instrumentală. El transformă date în rezultate, fără să știe ce valori morale au. Sub eficiența lui se ascunde o neutralitate de fond. Mașina nu are intenții, nu simte și nu înțelege; ea doar calculează. Din acest motiv, algoritmul nu este nici moral, nici imoral, ci pur și simplu a-moral⁶. Totuși, efectele lui pot avea consecințe cu impact moral puternic, fie că vorbim despre justiție, medicină, economie sau chiar viața privată.

Această despartire dintre raționalitate și conștiință este o ruptură fără precedent în istoria eticii. Până acum, gândirea morală se baza pe ideea că orice act presupune un agent conștient, capabil să înțeleagă și să își asume. În logica algoritmilor, agentul dispare și este înlocuit de o succesiune de calcule. Se produce astfel o dizolvare a subiectului moral, iar responsabilitatea se risipește între programatori, utilizatori și sisteme. Nimeni nu mai deține întreaga intenție a acțiunii, dar fiecare contribuie la efectele ei.

Peter Sloterdijk remarcă faptul că societatea tehnologică a dus la o „dezindividualizare a responsabilității”, o situație în care vina se risipește în rețele, iar intenția se pierde în fluxul continuu de informație⁷. Această pierdere devine vizibilă mai ales acolo unde algoritmii iau decizii în locul oamenilor: în procese judiciare asistate digital, în recrutare, în evaluarea riscurilor sau în gestionarea datelor personale.

O parte a filosofiei tehnologiei, reprezentată de autori precum Luciano Floridi și Rafael Capurro, susține că moralitatea ar trebui reconstruită în jurul noțiunii de informație morală. Cu alte cuvinte, etica nu s-ar mai baza doar pe intenția umană, ci pe calitatea relației dintre informație, decizie și efect. Într-un sistem algoritmic, moralitatea ar deveni o

⁶ Luciano Floridi, *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design* (Oxford: Oxford University Press, 2020), 111–120.

⁷ Peter Sloterdijk, *What Happened in the 20th Century? Philosophical Essays* (Cambridge: Polity Press, 2021), 78–90.

proprietate care apare din interacțiuni, nu dintr-o conștiință individuală. E o perspectivă interesantă, dar și problematică: dacă moralitatea devine o trăsătură a sistemului, conștiința risca să își piardă rostul⁸.

Etica algoritmilor, așa cum se schitează astăzi, încearcă să răspundă acestei crize prin trei direcții: etica proiectării, etica utilizării și etica rezultatelor⁹. Prima se referă la intențiile celor care creează algoritmi și la valorile integrate în programare. A doua privește modul în care sunt folosite sistemele, iar a treia analizează efectele generate de deciziile automate. Toate aceste abordări au însă o limită comună: pornesc de la ideea că moralitatea poate fi codificată și că conștiința poate fi înlocuită cu reguli.

Această presupunere este riscantă. O etică redusă la cod poate ajunge să fie o morală a conformității, nu a conștiinței. Faptul că ceva este corect din punct de vedere tehnic nu înseamnă că este și just din punct de vedere moral. Chiar și dreptul ne arată că legea poate fi aplicată corect, dar fără a fi înțeleasă în spiritul ei. În același fel, un algoritm poate funcționa impecabil și totuși să genereze nedreptăți. Experiențele din domeniul justiției algoritmice au arătat că prejudecățile umane pot fi amplificate atunci când sunt transformate în date¹⁰.

În fața acestor limite, filosofia are datoria de a readuce în prim-plan rolul conștiinței morale. Conștiința nu poate fi înlocuită de calcul, pentru că ea este modul prin care omul își înțelege locul în lume. Ea dă sens, nu doar ordine. Chiar dacă algoritmul ia o decizie, conștiința trebuie să revină pentru a o interpreta. Etica viitorului nu ar trebui să fie o etică a mașinilor, ci a relației dintre om și mașină.

Responsabilitatea nu dispare, ci își schimbă forma. Devine o responsabilitate reflexivă, în care omul nu este doar autorul acțiunii, ci și garantul sensului ei. Mașina poate produce un rezultat, dar nu îi poate înțelege implicația morală. Doar omul poate face asta. De aceea, chiar dacă subiectul moral pare să se retragă din act, rămâne esențial pentru interpretarea lui.

Etica algoritmilor nu ar trebui să înlocuiască etica umană, ci să o completeze. Trebuie să ținem cont de faptul că tehnologia nu este niciodată cu totul neutră: poartă în ea valorile, intențiile și limitele celor care o proiectează. De aceea, responsabilitatea morală trebuie privită ca o rețea de relații care leagă omul de propriile sale creații.

Ceea ce avem nevoie astăzi nu este o etică a fricii, ci una a lucidității. Nu algoritmul ar trebui să ne sperie, ci tendința de a renunța la propria judecată în favoarea lui. Când moralitatea devine ceva programabil, libertatea risca să devină opțională. Filosofia are rolul de a ne aminti că niciun sistem autonom nu poate înlocui conștiința, pentru că responsabilitatea nu este un cod, ci o chemare interioară.

⁸ Rafael Capurro, *Digital Ethics: The Role of Responsibility in the Information Society* (Cham: Springer, 2022), 45–50.

⁹ Anna Jobin, Marcello Ienca, and Effy Vayena, *The Global Landscape of AI Ethics Guidelines*, in *Nature Machine Intelligence* 1 (2019): 389–399.

¹⁰ Cathy O’Neil, *Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy* (New York: Penguin Books, 2020), 154–160.

Conștiință, libertate și limitele moralității artificiale

Filosofia morala a fost, inca de la inceputurile ei, o meditatie asupra constiintei si libertatii. Orice discutie despre etica presupune existenta unei constiinte care judeca si a unei libertati care alege. Din intalnirea acestor doua planuri se naste responsabilitatea. Fara libertate nu exista vina, iar fara constiinta nu exista moralitate. Ceea ce da sens actiunii umane nu este eficienta, ci felul in care omul intelege moral puterea de a actiona.

Odata cu aparitia inteligentei artificiale, aceasta structura a gandirii morale incepe sa se clatine. Masina are o forma de rationalitate, dar nu are constiinta; poate lua decizii, dar nu le poate reflecta. Ea este, cum spune John Searle, inteligenta fara intentionalitate¹¹. Aici se afla granita dintre omul moral si algoritmul autonom: omul actioneaza prin sens, algoritmul actioneaza prin regula.

Libertatea, in sens moral, nu inseamna libertatea de a face orice, ci libertatea de a alege binele. Ea presupune discernamant, interioritate si asumare. In logica sistemelor artificiale, libertatea este inlocuita cu autonomie operationala – capacitatea de a functiona fara control extern. Dar autonomia algoritmica nu este libertate morala. Ea se reduce la independenta tehnica, nu la abilitatea de a se evalua pe sine. De aceea, ideea de moralitate artificiala, luata in sens propriu, ramane o contradictie in termeni.

In incercarea de a introduce ideea de „constiinta artificiala” in limbajul tehnologic, se trece cu vederea un aspect esential al constiintei: reflexivitatea. Constiinta nu este doar un mecanism de prelucrare a informatiei, ci un mod de a te raporta la tine si la ceilalti. Ea include empatie, remuscare, memorie afectiva. Nicio structura algoritmica nu poate reproduce aceste trasaturi, pentru ca ele nu sunt functii, ci trairi¹².

Privita astfel, libertatea nu poate fi separata de constiinta. Libertatea fara constiinta devine arbitrara, iar constiinta fara libertate devine pasiva. Inteligenta artificiala, oricat ar fi de avansata, ramane lipsita de ambele. Nu este nici libera, nici constienta. Poate imita deliberarea, dar nu poate trai dilema morala. Poate gasi solutia optima, dar nu poate simti tensiunea dintre bine si rau.

Adevarata problema etica a vremurilor noastre nu este daca masina poate deveni morala, ci daca omul poate ramane moral intr o lume condusa de masini. Autonomia tehnologica risca sa nasca o forma fina de heteronomie morala: omul, in loc sa decida, ajunge sa accepte decizia masinii, lasand deoparte propria judecata. Ceea ce se pierde nu este doar controlul, ci insasi practica libertatii morale¹³.

Byung-Chul Han remarca faptul ca societatea digitala a ajuns sa inlocuiasca libertatea cu performanta¹⁴ – omul nu mai actioneaza din convingere, ci din presiunea de a fi eficient. Intr un asemenea climat, etica devine un produs secundar al tehnologiei, nu principiul care ar trebui sa o ghideze. Masina nu e de vina pentru asta, ci omul care o foloseste fara sa reflecteze.

¹¹ John R. Searle, *The Mystery of Consciousness*, in *The New York Review of Books* (2020): 78–81.

¹² Antonio Damasio, *Feeling & Knowing: Making Minds Conscious* (New York: Pantheon Books, 2021), 102–108.

¹³ Yuval Noah Harari, *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow* (New York: HarperCollins, 2020), 311–316.

¹⁴ Byung-Chul Han, *Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy* (Cambridge: Polity Press, 2022), 59–61.

De aceea, discutia despre moralitatea artificială trebuie să revină la tema limitelor. Limita nu este o piedică, ci o formă de înțelepciune. Ea trasează spațiul libertății reale. Etica viitorului ar trebui să fie o etică a limitei – conștiința că puterea de a face nu înseamnă automat dreptul de a face orice. Tehnologia rămâne o prelungire a voinței umane, iar răspunderea pentru ceea ce produce rămâne tot a omului, chiar și atunci când acțiunea este automatizată..

Această conștiință a limitei nu presupune respingerea progresului, ci orientarea lui. Etica trebuie să devină o busolă a tehnologiei, nu o frână. Dacă omul renunță la reflecție, inteligența artificială va deveni o oglindă a neputinței sale morale. Dar dacă își asumă responsabilitatea, mașina poate deveni o expresie a înțelepciunii sale. Moralitatea nu se pierde prin tehnologie, ci prin absența gândirii.

Așadar, adevărata provocare nu este crearea unei „moralități artificiale”, ci păstrarea moralității umane într-o lume artificializată. Conștiința, libertatea și responsabilitatea sunt forme ale aceleiași condiții: capacitatea de a recunoaște binele și de a-l prefera răului. Ele nu pot fi programate, ci doar cultivate.

Omul trebuie să rămână măsura morală a propriei lumi. Într-o epocă în care mașinile pot învăța, dar nu pot ierta, pot calcula, dar nu pot înțelege, sarcina filosofiei este de a apăra ceea ce ne face umani: conștiința de sine, libertatea interioară și respectul față de limită. Numai prin aceste valori, moralitatea poate supraviețui în fața unei rațiuni care știe totul, dar nu înțelege nimic.

Concluzie

Problema responsabilității în fața inteligenței artificiale ne obligă să ne privim cu atenție propria umanitate. Mai mult decât o chestiune tehnică, ea devine o întrebare morală despre limitele conștiinței și sensul libertății. Într-o lume în care decizia se automatizează tot mai mult, iar algoritmul pare să ia locul deliberării, omul risca să piardă nu doar rolul, ci și vocația morală. Miza nu este puterea tehnologiei, ci capacitatea noastră de a înțelege ce mai înseamnă să fim responsabili.

Responsabilitatea morală apare din întâlnirea dintre libertate și conștiință. Nu este doar o reacție juridică sau o normă, ci o formă de asumare a sensului acțiunii. A fi responsabil înseamnă să recunoști nu doar ce faci, ci și cine ești în raport cu fapta ta. În epoca inteligenței artificiale, această legătură dintre acțiune și identitate începe să se destrame. Mașina acționează fără să fie, iar omul, delegând decizia, ajunge spectator al propriei creații.

Filosofia contemporană nu poate ignora această ruptură. Ea trebuie să se întoarcă la rădăcinile eticii, în locul în care moralitatea era un exercitiu de discernământ interior, nu o tehnică a binelui. Oricât de avansată ar fi, inteligența artificială rămâne lipsită de intenționalitate și conștiință de sine. Poate imita rațiunea, dar nu o poate trăi. Poate calcula consecințe, dar nu poate înțelege valoarea lor morală. De aceea, ideea unei „responsabilități artificiale” nu poate fi decât o metaforă utilă, nu o realitate morală.

Criza responsabilității nu apare pentru că mașinile acționează, ci pentru că omul încetează să reflecteze asupra propriilor decizii. Atunci când lasăm un algoritm să aleagă în locul nostru, nu câștigăm timp, ci pierdem sens. Tehnologia nu ne scuteste de răspundere, ci

ne obliga sa o largim. In epoca digitala, responsabilitatea nu dispare; se complica, devine colectiva, stratificata si uneori greu de urmarit. Tocmai de aceea avem nevoie de o etica noua, sensibila la rețelele invizibile de cauzalitate pe care tehnologia le pune in miscare.

Aceasta etica a viitorului nu trebuie sa fie una a interdictiilor, ci una a luciditatii. Scopul nu este sa oprim progresul, ci sa il asezam intr un orizont moral care sa il faca mai uman. Responsabilitatea trebuie sa ramana expresia constiintei, nu a eficientei. Orice forma de putere, inclusiv cea tehnica, isi gaseste echilibrul doar atunci cand recunoaste limitele morale ale propriilor actiuni.

Omul ramane singura fiinta capabila sa dea sens lumii. Inteligenta artificiala poate imita comportamente, dar nu poate trai dilema morala. Nu simte vina, nu cunoaste rusinea si nu intelege suferinta. Fara aceste dimensiuni ale interioritatii nu pot exista nici moralitate, nici responsabilitate. De aceea, intrebarea care ar trebui sa ne preocupe nu este daca masina va deveni constienta, ci daca omul va ramane constient.

Responsabilitatea fără subiect este simptomul unei lumi care și-a pierdut centrul moral. Dar recunoașterea acestui fapt nu este o condamnare, ci un început. Filosofia are menirea de a readuce reflecția acolo unde domina doar performanța. Etica trebuie să redevină o disciplină a limitei - nu o frână a progresului, ci o busolă a sensului. Într-o epocă în care putem crea instrumente care ne depășesc, trebuie să reînvățăm să ne asumăm ceea ce creăm.

Omul este singurul responsabil pentru inteligența pe care o produce. Această frază simplă ar trebui să stea la baza oricărei etici a viitorului. Nicio mașină nu poate purta povara morală a unei decizii, oricât de „autonomă” ar fi. Moralitatea este o experiență a interiorității, nu o funcție a performanței. De aceea, soluția nu constă în a transfera conștiința mașinilor, ci în a o trezi în oameni.

In cele din urma, epoca inteligentei artificiale nu ne cere sa reinventam moralitatea, ci sa o redescoperim. Responsabilitatea nu trebuie vazuta ca o frana pusa inovatiei, ci ca semn al maturitatii ei. Adevarata inteligenta – fie ea umana sau artificiala – nu sta in capacitatea de a calcula, ci in aceea de a intelege. Iar intelegerea este posibila doar acolo unde exista constiinta.

Când vom ști din nou să ne asumăm faptele, vom redescoperi sensul profund al responsabilității. Nu ca povară, ci ca expresie a libertății. Numai atunci inteligența artificială va deveni nu un pericol, ci un partener al umanității - un instrument aflat sub semnul rațiunii morale și al demnității.

References

- Aristotel. 2023. *Etica Nicomahică*. Translated by C. Noica. Bucharest: Humanitas.
- Capurro, Rafael. 2022. *Digital Ethics: The Role of Responsibility in the Information Society*. Cham: Springer.
- Damasio, Antonio. 2021. *Feeling & Knowing: Making Minds Conscious*. New York: Pantheon Books.
- Floridi, Luciano. 2020. *The Ethics of Artificial Intelligence*. Oxford: Oxford University Press.
- Floridi, Luciano. 2020. *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*. Oxford: Oxford University Press.

- Gadamer, H.-G. 2021. *Adevăr și metodă*. Translated by C. Sălăvăstru. Iași: Polirom.
- Han, Byung-Chul. 2022. *Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Harari, Yuval Noah. 2020. *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*. New York: HarperCollins.
- Jobin, Anna, Marcello Lenca, and Effy Vayena. 2019. "The Global Landscape of AI Ethics Guidelines." *Nature Machine Intelligence* 1: 389–399.
- Jonas, Hans. 2021. *Principiul responsabilității. O etică pentru civilizația tehnologică*. Translated by D. Stoica. Bucharest: Univers Enciclopedic Gold.
- Kant, Immanuel. 2022. *Fundamentele metafizicii moravurilor*. Translated by M. Flonta. Bucharest: Humanitas.
- O'Neil, Cathy. 2020. *Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. New York: Penguin Books.
- Searle, John R. 2020. *The Mystery of Consciousness*. In *The New York Review of Books*, 78–81.
- Sloterdijk, Peter. 2021. *What Happened in the 20th Century? Philosophical Essays*. Cambridge: Polity Press.